

Politikai
könyvtárak.

133.

133
1164

5

✓ HORVÁTH MIHÁLY

B E S Z É D E

SZEGEDI

VÁLASZTÓIHOZ

1869. évi február 18-án.

6.

SZEGEDEN,

NYOMATOTT BURGER ZSIGMONDNÁL

1869.

613752 00565493

HORVÁTH MIHÁLY

B E S Z A R O L

NYELVI

DE BAILLAGÉZA

1800. évi szeptember 18-án

NYELVI

NYELVI TUDOMÁNYOS ÉS PEDAGÓGIAI TUDOMÁNYOS ÉS PEDAGÓGIAI

1800

Harmadszor készülök szorosabb viszonyba lépni e nemes város polgáraival.

Először fiatalságomat töltém köztük s velök, itt fejlettem s növekedém, minélfogva Szegedet, ha nem is testileg, de szellemileg szülő helyemnek tekinthetem.

Másodszor a gondviselés azon egyházmegyének rendelt, bár rövid ideig főpásztorává, melyhez e város tartozik.

Harmadszor maguk polgártársaim hívnak fel, hogy képviselőjök legyek a nemsokára ujonnan megnyilandó országgyűlésen.

E meghívás jelentékenységét én egész terjedelmében tudom méltányolni. Nemcsak felette megtisztelő az reám nézve, azon bizodalom által, melyet irántam polgártársaim részéről kifejez; hanem súlyos kötelességeket is rak vállaimra. A mult országgyűlés alapjait rakta le az állam épületének; a jövőnek hivatása lesz, ezen alapokon magát az épületet felemelni s akként berendezni, hogy az necsak egészséges és kényelmes lakhelyül szolgáljon a nemzetnek, hanem ennek minden oldalú jóllétét is fokozza, haladását mind az anyagi mind az erkölcsi és szellemi érdekekben elősegítse. A mult országgyűlés egyike volt a legfontosabbaknak a nemzet ezredéves európai életében, mert állami letelének, alkotmányának új alapjait készítette el. De nem kevesebb fontos lesz a jövő országgyűlés, mert ennek leend hivatása, berendezni az újkori államéletet, előhaladott századunk kívánalmai szerint megújítani, reformálni, átalakítani elavult, hiányos intézményeinket, s alkotni oly törvényeket, melyek a sokáig szándékosan elnyomott, vagy saját tétlenségünk által pangásba jutott nemzeti életet vidor alevenségre ébreszszék s minden oldalú haladásra vezessék.

A képviselőknek tehát, kiket a nemzet bizodalma ezen nagyfontosságú országgyűlésre fog küldeni törvényhozókul, igen nagy és nehéz lesz a hivatása.

E képviselőknek kellend szabályozniok első rendben magát a törvényhozó-testületet, mely több tekintetben hibás és hiányos. Hogy e hibák s hiányok közül csak a főbbeket említsem: még nincs benne keresztül vive a törvényeink által már megalapított jogegyenlőség elve, s a régi, elavult kiváltságokból, még egy-némi maradvány létezik benne. Az alsóházi képviselők választásába még a nemesi privilegiumok birtokosai is befolyanak, ha nincs is meg a többi állampolgároknál szükséges vagyoni vagy értelmi qualificatiójok. De ezen felül még a képviselőválasztási szabályokban is több részlet reformálandó s kiigazítandó. A felsőház pedig épen csak a régi, már eltörült rendi alkotmánynak korunkba többé nem illő maradványa. Annak tagjai, ahelyett hogy mint kellene, a nagy birtok, a tudomány, ipar és kereskedelem érdekeit képviselnék, semmi egyebet nem képviselnek, mint épen magukat, az aristocratiai születéssel, némely egyházi s világi hivatalokkal a mult századokban összekapcsolt privilegiumokat, miket nem törhet többé az 1848-ki törvények szerint minden rendet és osztályt egyaránt megillető jogegyenlőség.

A jövő országgyűlés képviselőinek kellend továbbá egészen újból szervezni és szabályozni a beligazgatást, mely mai napság, ellenére az előhaladott kor igényeinek, társadalmi életünk magasabb kívánalmainak, még mindig ugyanaz, melyet a mult századok örökölték reánk. S nevezetesen el kell választatni az igazságszolgáltatásnak az adminisztratiótól. A tömegek által jobbára pártérdekekből választott, hivatásuknak tökéletesen megfelelni képtelen birókat választás alá nem eső oly állandó birókkal kellend pótolni, kik a jogban, törvényekben való jártasságukkal szorgalmat, megvesztegethetlenséget, tiszta, szilárd jellemet egyesítenek. Evégett át kellend alakítani mind a városokban mind a vármegyékben egész igazságszolgáltatási rendszerünket. De nem kevesebb reformra vár az igazgatás, az adminisztratio is mind a városokban, mind a

megyékben. A felelősség elvét, mely a központi kormányra, a miniszteriumra nézve már teljesen életbe lépett, ki kell terjesztenünk a nemzet valamennyi hivatalnokaira. Új községrendszert, új megyei adminisztrációt kellend teremtenünk, mely távol maradva a centralisatiótól s minden bureaukratikus nyűgtől: teljes autonómiát engedjen ugyan a községeknek, városoknak és megyéknek, de a kellő korlátok közt s a hivatalnokok személyes felelőssége mellett; nehogy a municipiumok olyanokba is avatkozzanak, amik őket nem illetik, a törvények s a kormány minden törvényes rendeleteit pedig a közjó igényei szerint gyorsan és pontosan végrehajtsák. Legyenek a városok és vármegyék az őket illető, keblökbeli dolgokban felruházva oly teljes önkormányzattal, hogy azoknak legjobb belátásuk s helyviszonyok szerinti intézésében még a központi kormánytól se gátoltathassanak, se gyermekek módjára járszalagon ne vezettessenek; de viszont a municipiumok se avatkozhassanak azon országos dolgokba, melyeknek intézése csak az országgyűlést vagy a kormányt illeti jogszerűleg. Szóval alkotnia kellend a jövő országgyűlésnek oly községi s megyei rendszert, melynélfogva a municipiumok fölfelé minden korlátozó gyámkodás alól felszabadítva, saját ügyeiket teljes önkormányzattal igazgathassák, az ő hatóságuk alá nem tartozó ügyekben pedig jogtalan avatkozásaikkal ne zavarhassák az ország közigazgatását.

A különben szerencsésen végrehajtott kiegyezkedés a fejedellemmel s az alatta lévő többi országokkal, a százados viszály és százados elnyomattatásunk után sulyos terheket rakott vállainkra, melyeket csak nagy erőfeszítéssel vagyunk képesek elviselni. A jövő országgyűlésre küldendő képviselők egyik főbb feladata leend tehát ezen terheken lehetőleg könnyíteni. Arra jóhisszemmel gondolni sem lehet ugyan, hogy az ország szükségletei kevesbítessenek, az adók általában leszállíttassanak. Mennél inkább halad valamely ország jólétben, miveltségben, szükségletei is arányosan növekednek, költségei szaporodnak; s azért, ha valaki azt mondja, le kell szállítani a nagy adókat, vagy tudatlanságát árulja el, vagy roszhisszemüleg s pártérdekből izgat. Mert ha talán, szigorú

gazdálkodás mellett lehet is megtakarítani néhány ezret a köz-igazgatásban: az adókat tetemesen leszállítani semmiféle kormány sem volna képes anélkül, hogy fel ne áldozza, el ne hanyagolja az ország legfontosabb érdekeit. Lehet azonban mindemellett is könnyíteni az adózás súlyos terhén, de nem az adók leszállítása, hanem azáltal, hogy először is az adók felosztása arányosabbá, igazságosabbá, behajtása olcsóbbá tétessék, mi körül igen sokat tehet a jövő országgyűlés. De még többet tehet az e végre azáltal, hogy célszerű törvények s intézmények megalkotása következtében az állampolgárok adófizetési képességét nevelje. A mezői gazdaság, az ipar, a kereskedelem és közlekedés emelésére szolgáló törvények a polgárok keresetét tetemesen gyarapíthatják, a kereset nagyobbodásával pedig mindenki könnyebben fogja viselhetni a terheket, melyek még most súlyosan nyomják vállait. E végre azonban nemcsak a forgalmat, közlekedést kell emelni célszerű törvények s kereskedelmi szerződések alkotása, száraz, vízi s vasutak építése által, hanem főleg emelni kell a szakértelmet a gazdaságban, iparban s kereskedésben a közoktatás tökéletesbítése által. Mert szakképzettséget csak a jól berendezett iskolákból meríthet a nép, gazda, iparos, kereskedő egyaránt. A szorgalom és takarékoság mellett e szakképzettségnek köszöni például a kis Sveicz, hogy a különben épen nem kedvező viszonyok közt, gazdaságata, ipara oly virágzó, s kereskedése, bár a tengertől messze esik, a világ minden részeire kiterjed. Egyik főfeladata lesz ennél fogva a jövő országgyűlésre megválasztandó képviselőknek, egy új közoktatási rendszer megalkotása, mely gyermekeinkből értelmes gazdákat, szakképzett iparosokat s vállalkozó kereskedőket neveljen, kik a természet annyi jeles adományaival megáldott hazánkat jólétre, gazdagságra legyenek képesek emelni. Így aztán nemcsak könnyűvé válandik a most súlyos adóteher; de más, kifejlettebb iparú nemzetek példájára, még nagyobb terheket is könnyebben elviselhet.

Íme, csak néhány tárgyat említettem azokból, amik felett a jövő országgyűlés hivatva leendő törvényeket alkotni. De nem tűnik-e fel már ezekből is, mily nagy, mily súlyos leendő feladata

a törvényhozó képviselőknek? Mily kifejlett értelmesség s európai műveltség, mily fáradhatlan szorgalom és kitartó tanulmányozás kívántatik meg egy képviselő részéről, hogy a tanácskozásokban, melyekből a törvények erednek, ily nagy fontosságú és annyiféle tárgyakhoz helyesen hozzászólhasson; mennyi tudomány, hogy azon nemzetektől, melyek bennünket a műveltségben túlhaladtak, mindazt ami helyes, elkölcsönözve, különszerű viszonyainkhoz alkalmaztatva, célszerűleg módosítva, minálunk is életbe léptetni segítsen.

Valóban, meggondolván, mi egy törvényhozó feladata, én nem ismerek hivatást, mely oly magas, de egyszersmind oly súlyos, annyi felelősséggel járó lenne, mint egy képviselőé. — Tőlök függ nagyrészből a népek jóléte, boldogsága, értelmi s anyagi fejlődése, előhaladása. Jó és célszerű törvények, kivált hol szabadság is elég van arra, hogy a nép foglalkodásaiban kedve szerint mozoghasson, majdnem csodás gyorsasággal emelik jólétre, gazdagságra s műveltségre a népeket. Számos példa bizonyítja ezt a művelt, gazdag nyugati országokban; valamint viszont azt is kétségtelenül tanúsítja a történelem, hogy célszerűtlen, rossz törvények egész nemzedékekre képesek aláásni a népek jólétét.

Meggondolván a képviselőnek ezen ily súlyos, ily nagy felelősséggel járó hivatását, magam is csak kétkedve, hosszú megfontolás után határoztam el magamat, hogy engedve Önök meghívásának, képviselőjelöltül fellépjek. — Végre is csak azon eltökélt birt e meghívás elfogadására, hogy ha megválasztatom, egyrésztől nem fogok kimélni semmi munkát s fáradságot a tanulmányozásban, miszerint a nagy hivatásnak, Isten segedelne hozzájárulván, csekély tehetséggel is megfelelhessenek; más részről reabirt azon remény, hogy eddigi hosszú s fáradalmas tanulmányaimat, s a külföldön, Európa legműveltebb, legvirágzóbb országaiban 18 év alatt gyűjtött tapasztalataimat a gyakorlati téren is alkalmam lesz némileg érvényesíteni.

Midőn két év előtt a külföldről hazámba valahára visszatértem, több választó-kerület által felhivattam, vállalnám el a képviselőiséget;

egy kerület pedig vonakodásom dacára is tényleg megválasztott. De én sehonnan sem fogadtam el az engem különben annyira megtisztelő meghívást; az akaratom ellenére történt megválasztatásomat pedig tisztelettel, de szilárdul visszautasítottam. — S tettem ezt csupán azért, mert lelkiösmeretemmel számot vetve, úgy érzém, hogy a 18 évi távollétem alatt hazámnak oly igen megváltozott viszonyait még nem ismerem eléggé arra, hogy e módosult viszonyok közt is nyugodt lélekkel s helyesen betölthessem s teljesíthessem egy törvényhozó sulyos kötelességeit; a helyzet ismeretének hiánya miatt nem tudtam magamat eléggé tájékozni; nem ismertem még eléggé az országgyűlésen ellentétes irányban működő pártokat, azok törekvéseinek titkosabb rugóit, a célt melyre törekednek, az eszközöket melyekkel azt elérni kívánják.

Nyomozásaim, észleléseim, a pártok működéseinek élénkebb megfigyelése által végre néhány hónap múlva azon helyzetbe jutottam, hogy képessé váltam nyiltan szint vallani. És ha azt kérdeznék tőlem, uraim, mi birt arra, hogy miután 20 év előtt én is a forradalom zászlaját lobogtattam, most határozottan a kibékülést eszközölő, a hosszú viszályokat kiegyenlítő Deákpárthoz csatlakoztam? Egy percig sem haboznám a válaszban. Talán a hiuság, vagy miután a Deákpárt emelkedett hatalomra, talán a hatalomvágy, vagy más személyes érdek keresése? — Nem uraim, egyik sem ezek közül. Ha volt bennem becsérzet, sőt — mivel én is gyarló embernek vallom magamat — ha volt bennem valaha hiuság, őszintén megvallom, ez teljes kielégítését találta honfitársaim azon elismerésében, mely a szilárd, jellemes férfinak legszebb jutalma, legdicsebb vívmánya a téhetség szerint becsületesen végrehajtott közhasznú munkában töltött élet fáradalmai után. — A hatalomvágy? Oh nem! Éldeltem már egyszer a hatalom birtokának csábingereit, de megelégettem töviseit, nem vágyódom többé utánok; mert tisztább örömeket, nagyobb, állandóbb, szívet, lelket kielégítőbb boldogságot tanultam ismerni a csöndes, elvont, tudományos munkálódásban. — De talán más személyes

érdekek? Uraim, egész szerénységgel megvallom Önöknek, nem ismerek magamnál függetlenebb embert; mert én immár hanyatló napjaimban semmit sem várok, nem keresek, nem reménylek, s elmondhatom a költővel: elértem a révbe, remény és szerencse isten veletek; elégszer megcsaltatatok, csaljatok már másokat.

Mi indított tehát, hogy egész határozottsággal a Deákpártra álltam? Megmondom Önöknek, uraim, kevés szóval: a pártok érett mérlegelése, a haza jólétének, boldogulásának heves, őszinte kívánata, a békés haladás vágya, és a félelem mindentől, mi e kifejlést, haladást meggátolhatná, s különösen az iszonyat és borzadás egy újabb forradalomtól, mely talán magát nemzetünket is, a feltámadás reménye nélkül örökre eltemethetné, vagy legalább is annak jólétét, virágzását hosszú időre és minden bizonynyal megsemmisítené.

Teljes öntudattal, a helyzet és viszonyok teljes ismeretével csatlakoztam a Deákpárthoz, mert csak az ettől követett irányban van üdv hazánk, nemzetünk számára, a baloldal ellenkező irányában pedig, teljes meggyőződésem szerint, beláthatlan veszélyek fenyegetnék hazánkat, mert azon irány kikerülhetetlenül egy új forradalomba vezetne bennünket. Ebből pedig, úgy hiszem, egy századra is elég volt egy, kivált oly csekély számú, fejletlen nemzetnek mint aminő mi vagyunk.

Nem akarom hosszasan előszámlálni mind azon áldásokat melyeket már is, rövid két esztendő lefolyása alatt árasztott reánk a Deákpárttól követett politika. — A kinek szeme van a látásra, láthatja azt minden lépten nyomon; akinek füle van a hallásra, hallhatja azt minden józan és elfogulatlan hazafi ajkairól.

Gyümölcseiről lehet a fát megismerni, mondja az irás. Mi volt tehát a deákpárttól követett politikának gyümölcse? Tekintsünk körül, s látni fogjuk minmagunk anélkül, hogy azt hangzatos nagy szavakban, az ékesszólás mesterségével kellene fejtegetnünk.

Ime ezen deákpárti politika, rövid két évi működése után, a fejedelemmel s az alatta lévő többi örökös országokkal meg-

alkudván, kiegyezkedvén, a köztök és köztünk századokig huzódott, minduntalan kitört viszálynak szerencsésen véget vetett, s alaptörvénynyé emelvén, hogy ezentul Ausztria is alkotmányosan kormányoztassék, és a monarchia két fele egyenlő befolyással intézzék el minden közös ügyet, minden utóbbi összeütközésnek elejét vette, a viszályok megújulását mindenkorra lehetetlenné tette. Mert mi volt e viszályok oka? Csak az, hogy a közös fejedelem a monarchia két részének közös ügyeit kényuralmilag intézte, s ekként a bennünket mélyen érdeklő legfontosabb ügyeink is a mi befolyásunk nélkül, mások által igazgattattak. — Iparunkat, kereskedésünket pangásban tartották, anyagi, financialis kifejlésünket szándékosan gátolták, sőt még köznevelésünket sem engedték előrehaladni, minden korigényelte nagyobbserű reformoknak utját állták, seregünkkel kényök szerint rendelkeztek. — Mindezen balviszony megszűnt s előnyünkre megváltozott a kiegyezkedéssel. Urai lettünk saját sorsunknak; kiket azelőtt méltatlanul, gyermekek módjára járszalagon vezettek, szabadon mozogni s fejlődni gátoltak, teljesen szabadokká lettünk s min magunk kormányozhatjuk magunkat. Teljes önállással működik törvényhozásunk, saját hazánkfaiból áll kormányunk, felelős miniszterek igazgatják ügyeinket, kiket minden pillanatban kérdőre vonhatunk, s ha jónak látjuk, leszavazhatunk s helyettök másokat emelhetünk a kormányra. Ami pedig az egész monarchiát érdeklő közös ügyünk van Ausztriával, mindazt közösen, egyenlő befolyással intézzük el. Szabad a szó sajtóban és szószéken egyiránt, szabadon egyesülhetünk bárminemű közhasznú célra. — Bátran felfedezhetjük a hibát, megróhatjuk a kormány tévedéseit s követelhetünk orvoslást. Egyéni s polgári szabadságunkat semmiféle önkény nem korlátozhatja, annak csak a törvény vet határokat. A beljavításoknak sem állja többé semmi utját, csak tőlünk függ reformálni, átalakítani, mit hiányosnak, elavultnak látunk, haladni a jólétben és műveltségben, mert anyagi s erkölcsi haladásunk minden eszközeit teljes szabadsággal intézhetjük. És hogy ez mind így van, istennek hála, mutatja a tapasztalás:

társadalmi életünk minden ágazata élénk sürgést, mozgást, haladást tüntet fel; anyagilag már is gyarapodunk, s emellett erkölcsi érdekeink is reményteljes kifejlésnek indultak.

Valóban jó fának kell lenni, mely ily és ennyi jó gyümölcsöket terem. Jónak kell lenni azon iránynak, mely ily rövid idő alatt is oly előnyösen megváltoztatta mind közügyi, mind társadalmi viszonyainkat, hogy valóságos békés forradalmon estünk keresztül. Az idegenek, kik több évek előtt jártak itt nálunk, s most ismét meglátogatnak, e nagy fordulaton nem győznek eléggé csodálkozni; most is alig ismernek már az elébb oly anynyira levert, természeti gazdagsága mellett is oly igen pangott hazánkra és még szebb jövődöt, kifejlést, virágzatot jósolnak. És kell-e ennek bebizonyítására meggyőzőbb argumentum, mint az, hogy Európa pénzpiacain máris meg van alapítva hitelünk, minélfogva vasuti kölcsönt olcsóbban kaphattunk nemcsak Ausztriánál, de még Olaszországnál is, a vasutakra és más iparvállalatokra pedig szinte özönlik be hozzánk a külföldi tőkepénz.

Nem cselekedtem-e tehát helyesen, s úgy miként egy hazája javát szíven hordó polgárhoz illik, midőn magamat, dacára annak, hogy husz év előtt a forradalom zászlaját lobogtatám, mégis arra határoztam, hogy a Deákpárthoz csatlakozzam, mely a trónnal és Ausztriával való békés kiegyezkedést végrehajtotta, a szabadságot és nemzeti függetlenséget, szintugy mint az alkotmányt biztosította, a reformnak, haladásnak pedig tág kaput nyitott s a dicső 1848-iki törvényeket, melyekhez most is híven ragaszkodom, nemcsak hogy, mint némelyek rágalmazva mondják, meg nem csonkította, hanem inkább kiegészítette s hiányait pótolva, az 1848-iki félben maradt forradalmat befejezte.

Itthonlétem első hónapjaiban, mielőtt még nyilatkoztam és határozottan színt vallottam, az ellenzéki baloldal azt hitte, hogy én, mint 1849-iki miniszter, más párthoz nem is tartozhatom, mint az ellenzéki baloldalhoz. Csalatkozott! És miután a szegedi levélben nyíltan kijelentettem, hogy én csak a Deákpárt irányát tartom hazánkra nézve egyedül üdvösnek, a szélső bal boszujában

nem is átalott sárral dobálni. De én nem csatlakoztam a szélső balhoz, mert nekem békés kifejlés, haladás kell, nem pedig a szerencsésen kiegyenlített százados viszályok újabb folelevenítése; nekem békés haladás kell, mert erre van szüksége a jóllétben, miveltségben hátramaradt hazánknak; nekem békés haladás kell, nem pedig forradalom, mely mindent ismét romba döntene, sőt magát az alkotmányosságot, s mi még ennél is több, nemzetünk életét is végveszélylyel fenyegetné. — De nem csatlakoztam a balközéphez sem, mert meggyőződéseim szerint ennek iránya is káros és veszedelmes hazánkra nézve.

Mert vizsgáljuk csak, mit akar a balközép, az ugynevezett Tiszapárt? Ezt ugyan nagyon bajos volna határozottan megmondani, mert maga e párt sem fejtette ki eddigelé programjában, hogy mit akar tulajdonképen, s mindig csak azt emlegeti, hogy mit nem akar. Nem akarja a delegatiót, nem akarja a közös miniszteriumot és a közös hadsereget. Azt mondja, hogy mindez csorbítja függetlenségünket. — Ezt, uraim, én kereken tagadom. Mert kérdem, meg van-e csorbítva függetlensége, szabadsága azon polgároknak, kik valamely cél elérésére szabadon egyesültek, s mindazt, de csakis azt, mi e célok elérésére vezet, közösen, egyenlő befolyással intézik? Hiszen a társadalmi életben épen az ellenkezőt tapasztaljuk. Azt látjuk ugyanis, hogy mennél többet képes valaki végrehajtani, mennél inkább képes bizonyos fontos érdekeit biztosítani, más oldalról annál szabadabb és függetlenebb. Nem épen az egyesületek, a szerződések tesznek-e bennünket képesekké arra, hogy némely célokat elérhessünk, némely érdekeket biztosítsunk, miket magunkra hagyatva, egyes gyöngye erőnkkel végrehajtani, biztosítani nem bíránk. És így van ez az államoknál is. Ha két, magában véve gyöngébb állam, nem mondom, hogy egyesül, hanem szerződést köt egymással a végre, hogy háboru esetén egymást védjék, külügyeiket, kereskedelmöket közös befolyással intézzék; vajjon nem lesznek-e azon magokban véve gyöngye államok épen ez által hatalmasabbak, s ennél fogva más oldalról, egyéb ügyeik berendezésében szabadabbak más

erősebb külhatalmak kényétől, nyomásától, igazságtalanságaitól függetlenebbek? És ha ez általában tagadhatatlan, nem kétszeresen igaz-e hazánkra nézve, mely a felett, hogy Ausztriával együtt elválaszthatlanul egy fejedelmet ural, tehát már ennél fogva is több a közös ügye, s a szövetkezésre már csak emiatt is utasítva van, — még oly elemeket is foglal kebelében, melyek kifelé gravitálnak s épen ez által belső szabadságunkat s rendelkezési jogunkat korlátolni ügyeznek. Nem, uraim, új intézményeink, a delegatio és közös miniszterium — miután hazánk egy magában álló, a közös fejedelemtől és gyöngeségénél fogva nem lehet, nemcsak nem csorbítja, sőt inkább biztosítja szabadságunkat, a paritás elvénél fogva biztosítja függetlenségünket, s az egyedüli mód megszabadulni a százados viszálytól, és, mi szintén nagy figyelmet érdemel, a reformok lehetőségének is föltétele.

Ha 1848-ban delegatio van, nem lett volna belháború, mert nem talált volna tért a reactio. Töröljük el a delegatiót s megint könnyen támadhatnak oly bonyodalmak, melyek a belháborút felidézhetik. A delegatio és a közös miniszterium a leghelyesebb kapocs köztünk s fejedelmünk egyéb országai között, melyekkel szövetkezésben élünk maga a végzet utasított bennünket. 1848-ban még nem volt köztünk megkötve a közös ügyek közös intézését szabályozó szövetség. Országgyűlésünk akkor egy választmányt küldött fel Bécsbe a többi tartományok országgyűléséhez; de a bécsi országgyűlés nem akart érintkezésbe ereszkedni velünk. S mi lett a következés? A reactio tért nyert, érdekébe vonta Ausztriát s megkezdte ellenünk a háborút! És ennek mi lett az eredménye? Mi is, ők is hosszú időre elvesztettük alkotmányunkat, az absolutismus zsarnoksága vasvesszővel uralkodott felettünk és felettök is. A delegatio, mely a két állam egyetértését biztosítja, biztosít bennünket egyszersmind a reactio és a zsarnokság ellen. Ettől ugyan nincs mit félnünk mostani uralkodónk alatt, kit az absolutismusból merített keserű tapasztalatok, bizvást elhihetjük, mindenkorra őszinte barátjává tettek az alkotmányos kormányzatnak.

De ki állhat jót a jövőért? A statusbölcsesség pedig épen abban áll, hogy oly intézményeket alkosson, melyek segedelmével a népek szabadságérzete mindig képes legyen megőrizni a szabadságot, megvédeni magát a kényuralom ellen.

Nincs tehát okunk eltörülni a delegatiót és a közös miniszteriumot, miután szerződésünk szerint, melyet a fejedelemmel és Ausztriával kötöttünk, egyenlő joggal és befolyással a teljes paritás alapján intézhetjük közös ügyeinket; s ha mi hiány ezen új intézmények körül azoknak néhány évig való működésében mutatkozni fog, azok megjavítására később is reá érünk; most ideiglen, míg t. i. a belreformokon át nem esünk, ezek körül minden örökösünknek egyedül arra kell szorítkozni, hogy csakis azon ügyek tartozzanak a delegatio és a közös miniszterium intézkedése alá, melyek valóban közösek s külön egyik fél által sem intézhetők el a másik jogainak csorbítása nélkül. S emellett arra kell ügyelnünk, hogy delegatióink csakugyan erélyesen gyakorolja a paritás jogát, kormányunk pedig szintugy mint delegatióink szemes legyen és gondosan ellenőrizze a közös miniszteriumot közös ügyeink intézésében.

De nem akarok ezekről tovább szólni, hiszen százszor bebizonyított már ugy az elmúlt országgyűlésen, mint a sajtó által, hogy a delegatio és a közös miniszterium nemcsak hogy nem csorbítja függetlenségünket, hanem különserű, sajtóságos körülményeink közt inkább a legalkalmasabb annak megvédésére, és azon fő statuselv megtestesítésére, hogy feletünk, a mi befolyásunk nélkül senki sem miben ne intézkedhessék.

Csak egynémely más oldalról kívánom még megvilágosítani az ellenzék irányát s annak következéseit. Mi az ellenzék célja? Miként programjában hirdeti: eltörülni a delegatiót és közös miniszteriumot, felforgatni az 1867-iki alaptörvényeket. Minthogy azonban a bennünket és Ausztriát közösen érdeklő ügyek azután is fennmaradnának, mit akarna azok mostani kezelésének helyébe állítani? E módozatról még soha sem nyilatkozott határozottan az

ellenzék. De legyen az bármi, hihető-é, hogy a fejedelemmel és osztrák népekkel kötött szerződést egyoldalulag, a magunk részéről eltörülhetnők? És ha a fejedelem s többi tartományai ezen alapokat megváltoztatni nem akarják, aminthogy még most nem is akarhatják, mert arra eddigelé sem részünkről, sem az ő részünkről nincs is ok, — mit teend akkor az ellenzék? Fegyverhez fog-e nyúlni, hogy őket kényszerítse?

Ne mondja pedig senki, hogy e beszéd által magunk is bevalljuk, hogy korlátolva van függetlenségünk, mivelhogy alap-törvényeinket kényünk-kedvünk szerint mától holnapra meg nem változtathatjuk. Azt csak nem fogja senki kétségbe vonhatni, hogy Sveic független, s nálánál szabadabb ország nincs Európában. És vajjon nincs-e még ott is korlátolva az országgyűlés az alapok megváltoztatásában? Ott még csak vitatkozni sem szabad a képviselőknek az alapokról! Egy törvény áll ott fenn, mely pontosan meg is tartatik, mely szerint csak minden 10 vagy 12 év után egyszer lehet szó az alapok megváltoztatásáról. És még akkor is elébb az összes nemzetnek szavaznia kell afelett, vajjon akarja-e revisio s módosítás alá vetni azokat. S ha a nemzet nemmel szavaz, mint ez épen pár év előtt történt, 12 éven át ismét tilos az országgyűlésen vagy a sajtóban feszegetni az alapokat.

E törvényt bölcs előrelátással alkotta magának a sveici nép, nehogy azon izgalmaknak s megrendüléseknek szükség nélkül, derüre borura kitegye az államot, minőkkel járna még ott is az alapok megváltoztatása. Ott pedig már régen minden a legjobb rendben van, minden korszerű reformok keresztülvitettek. Pontos az igazgatás, gyors és részre nem hajló az igazságszolgáltatás, virágzik az ipar, gazdaszat és kereskedés, jók a közlekedési eszközök, mintaszerű a rendőrség, magas tökélyen áll a közoktatás stb. stb. Minálunk még mindez hiányos, rendezetlen. És mi mégis annyi függetlenséggel és szabadsággal nem érhetjük-e be, mennyi a szabad, köztársasági sveiciakat boldogítja?

Polgártársaim, legyünk előrelátók és mérsékelték a szabadság gyakorlatában, meggondolván, hogy a szabadságot nem

a zsarnokság szokta megölni, hanem a szabadsággal élni nem tudás, a szabadság tévedései, melyeket szabadosságnak nevezünk. Ovakodjunk ettől. Ne legyünk elbizakodva hencegők s a szabadságot korlátlanságban keresők, nehogy rólunk is joggal el lehessen mondani, hogy meg tudtuk ugyan szerezni, de nem tudtuk gyakorolni, megörzeni szabadságunkat; mert azt a mult századi lengyelek példája szerint szabadosságban keresvén, minmagunk temettük el.

De tegyük fel, hogy a baloldal, mely most annyira törekszik magának többséget szerezni a jövő országgyűlésen, mely e végre még a szélsőballal is összeolvadt ideiglen, bár Tisza Kálmán nem rég arról vádolta a szélső balt, hogy magát a társadalmi rendet veszélylyel fenyegeti, — tegyük mondom, hogy többségre jut a baloldal, s leszavazza a Deákpártot, megváltoztatja az alkotmány alapjait. Mi lesz a következés? Nem az-e, hogy a Deákpárt, azokat meggyőződése szerint védenie kellvén, azt fogná is tenni erélyesen? Így aztán örökös harc fog kifejlődni az alpok felett a nélkül, hogy valaha reá érnének arra, mi reánk nézve a legfontosabb, mi valóságos életkérdés, hogy megkezdjük s végrehajtsuk valahára a szabadelvű reformokat, az igazságszolgáltatásban, anyagi s erkölcsi érdekeink előmozdításában?

Mit mondanánk azon gazdáról, ki bár az ősoktól reámaradt lakháza már elég jó állapotban van, mert azt már maga is kitatarozta -- mit mondanánk róla, ha ahelyett hogy rossz földjeinek, szőlőjének, rétjeinek javításához fogna, tőkét ezekben fektetné, erejét és idejét ezeknek jobb karba állítására fordítaná, hogy eddigelé keveset jövedelmezett gazdasága többet gyümölcsözzön, mindig csak lakházát akarná újra és újra lebontani, hogy mind divatosabb, szeszélyének megfelelő házat építsen, emellett pedig gazdaságát pangásban hagyná, minek következtében, mire az új ház felépült, az elhanyagolt gazdaságban végbukásra jutott?

Ilyen pedig a baloldal, minő ezen szeszélyes gazda. Istennek hála, lakházunk, alkotmányunk már elég kényelmes arra, hogy benne lakhassunk, dolgozhassunk, ügyeinkben előre halad-

hassunk; most már csak gazdaságunkat javítsuk, mert ez bizony rossz karban áll. S ha majd aztán jól be lesz rendezve gazdaságunk minden ága, virágzókká lettek földjeink, iparunk, kereskedésünk, — isten neki, ha tetszik, akkor majd új házat is építhetünk. A baloldal azonban reformok, javítások helyett megint csak meddő közjogi vitákat akar felidézni az alapok felett; ő minden áron új házat akar építeni, habár míg ezt felépítenie sikerülhetne, végkép elpusztul is a nemzet gazdasága.

Avagy nem érzi-e a baloldal, hogy mennyi javítani, reformálni, igazítani valónk van az ország belügyeiben? Dehogynem érzi, hiszen maga is elégszer emlegeti azokat; tudja ő is, hogy igazságszolgáltatásunk oly rossz és lassú, hogy Európa szinte gúnyol bennünket miatta; tudja ő is, hogy megyeink, községeink gyökeres reformot igényelnek, mert hiszen lehetetlen nem látnia, hogy beladministratióink, hasonlítva egy jól berendezett államhoz, alig nevezhető többnek fél anarchiánál s rendetlenségénél; tudja, hogy terheink nagyok, mivel keresetünk aránylag csekély, iparunk, kereskedésünk még fejletlen, közlekedési eszközeink rosszak, az adórendszer hiányos, behajtása igen költséges és felosztása egyenlőtlen, köznevelésünk nem felel meg céljának.

Mindezt s ezernyi más hiányainkat látva, kiáltja minduntalan a Deákpárt: hagyjunk fel már valahára a közjogi vitákkal, ne pazaroljuk tovább az időt, lássunk a reformokhoz, oly rossz karban levő belügyeink javításához, hiányaink pótlásához. — És a baloldal? Ez megint csak a delegatiók, közös miniszterium, külön hadsereg felett akar vitatkozni. — Fel akarja forgatni az 1867-iki törvényeket, s velök együtt a kiegyezést, mit annyi erőfeszítéssel lehetett csak kieszközölni; visszamenni oda, hol 1865-ben voltunk s újra megkezdeni a közjogi vitákat a közös fejedlemmel s Ausztriával; újra elhalasztani az oly égető belreformokat, hogy az országnak már ugyis eléggé biztosított függetlensége, delegatió s hasonlóknak felett vitázhasson.

Most ugyan legújabbán váltig mondják beszédeikben s cikkeikben a baloldaliak, hogy nekik sem kell forradalom, hanem ők is

reformot akarnak. De ez hiú beszéd, melylyel csak a közönséget akarják elaltatni; mert hiszen józan hazafiak előtt csak nem mondhatják ki nyiltan, hogy ők egyenesen forradalmat akarnak, mert tudják, hogy akkor tömegesen elfordulna tőlök még az általok elcsábított közönség is. De hát ha nem forradalmat, hanem reformot akarnak, miért tűzik ki mégis programjukban a delegatio és közös miniszterium eltörlését, mi végelemzésben, bármikép tagadják is, kétségkívül forradalomra vezet? Ha reformot akarnak, miért akarják a közjogi vitákkal elfoglalni s elpazarolni a drága időt, mely a reformok megvitatására szükséges? Azt hiszik-e, hogy lehetséges reformálni, ha a kiegyezési alapokat felforgatják? Vagy, ha csakugyan reformálni akarnak, le kell-e a miatt rontani a kiegyezés alapjait? A delegatio s közös miniszterium mellett vajjon nem lehet-e reformálni a beligazgatást és igazságszolgáltatást, teremteni új adózási és közoktatási rendszert, emelni az ipart s kereskedelmet?

És hagyján, ha még lehetne reménye hogy célt ér! Ha várhatná, hogy a fejedelem megint hajlandó lesz, oly rövid idő után eldobni a nagy ügygyel-bajjal helyreállt, az ország többsége által pártolt s tényleg jól működő államszervezetet, s megkísérteni annyi után egy új experimentumot, bár arra sem egy új königráti szerencsétlenség, sem semmi más szükség nem kényszeríti; a fenállót pedig a célszerűség, a siker, s a haza legbölcsebb férfainak, magának a józan, hazafias többségnek pártolása ajánlja. De hiszen a baloldal maga eleve is tudhatja, hogy az elfogadott alapokon lényegesebben bizony nem lehetne sokat változtatni anélkül, hogy ismét harcra ne keljünk az uralkodóval s az alatta levő többi országokkal. És így minden kilátás nélkül a sikerre, mégis el akarja vonni az időt az oly égetőleg szükséges reformok megbeszélésétől s életbe léptetésétől!

Ime ezek lennének a kilátások, ha a jövő országgyűlésen a baloldal többségre juthatna! De én ettől nem félek. Bizom a nemzet józan eszében, hogy nem fogja könnyelműleg eldobni, s meg-

rontani azon, pár év előtt alig remélt nagy vívmányokat, melyeket az 1867-iki törvények biztosítanak számára. Hanem hogy ezeket fentartva, ezentúl már gyorsan hozzálátand a szükséges reformok megalkotásához, jól tudván, hogy a népeket nemcsak harc és háború öli meg, hanem megölheti a korigényelte reformok elmulasztása, a pangás és hátramaradás is a világban, miként ezt szomszédunk, az egykor oly hatalmas töröknek szomorú hanyatlása oly kézzelfoghatólag bizonyítja.

De van az ellenzéki baloldal helytelen eljárásának még egy más, nem kevesbé káros következménye, mint lenne, ha sikerülhetne maga az alapok felforgatása. A baloldal uton-utfélen kikeli a kormány hibái, tévedései, balfogásai ellen. És meg kell valani, hogy az új, a rögös pályán a kormány nem is ment egy-némely tévedéstől s balfogástól. Maga a Deákpárt sem helyesel mindent, ami történik. Miért nem szorítja tehát a kormányt más, jobb eljárásra? Ezt teszi ugyan néha; de mindig nem lehet, nem lehet épen a baloldal miatt. A baloldal azáltal, hogy mindig az alapokat feszegeti, mindig ezeket támadja meg s így folyton alkotmányellenes téren áll, lehetetlenné teszi a különben oly annyira szükséges, alkotmányos ellenzékét, lehetetlenné teszi az ellenőrzést. Én nem ismerek a világon sehol hasonló ellenzékét a mienkhez, nincs olyan sem Belgiumban, sem Angliában, Sveicban s a t. A pártok másutt mindenütt a szabadsági elvek szerint csoportosulnak, s a kisebb-nagyobb szabadelvűség mértéke által különböznek egymástól, de az alkotmány alapjait vita tárgyává sehol sem teszik.

Mert mi is az ellenzék feladata, teendője minden igazán alkotmányos államban? E feladat csak kettőre szorítkozik: 1-ör hogy ellenőrizze az administratiót, korlátozza a kormányt tulkapásaiban, helyreigazítsa a tévedéseket, és 2-or hogy a kormányt előrehajtsa s kényszerítse a haladásra, a szabadelvű reformokra.

A mi baloldalunk az ellenzék e feladatai közül egyiket sem teljesíti, sőt azáltal, hogy mindig az alapokat feszegeti, minden

békeszerető, forradalomtól iszonyodó embernek lehetetlenné teszi az ellenzést, s a Deákpártiakat, kik különben nem egyszer érezhetnének magokban kedvet megróni az administratio egynémely hibáit, vagy hallgatásra, vagy a kormány védelmére kényszeríti, nehogy a Deákpárti kormány megbuktával az alapok is felforgatassanak a hatalomra jutó baloldal által.

Nem rég egyik miniszterünk, midőn velem beszélgettem, azon naiv vallomásra fakadt, hogy ő nagyon meg van elégedve a baloldal eljárásával, mert hiszen ez egészen az ő malmukra hajtja a vizet azáltal, hogy mindig a kiegyezést fészegetvén, a Deákpártot szinte kényszeríti a kormány védelmére s lehetetlenné teszi minden alkotmányos ellenzést.

Vajjon nem elég ujmutatás-e már csak ez is a baloldalnak arra, hogy megváltoztassa a maga eljárását s igazán alkotmányos ellenzékké alakuljon? És, mivel erre nem nagy a remény, miután legujabban még egyenesen a forradalmat célzó szélső ballal is egyesült: nem elég intés-e ez a választóknak, hogy oly képviselőket küldjenek a jövő országgyűlésre, kik az alapoknak, melyekkel több évre meg lehetünk elégedve, békét hagyván, tartózkodni fognak a meddő közjogi vitáktól, s minden idejüket és erejüket az oly igen szükséges belreformok életbeléptetésére akarják fordítani, kik a beligazgatás és igazságszolgáltatás javítását, gazdaszat, ipar, kereskedelem emelését, s evégre a közlekedési eszközök tökéletesítését, a közoktatás jobb karba állítását, az adók célszerűbb szabályozását s mindazon reformok keresztülvitelét ismerendik feladatuknak, melyek a mívelt külföldön már régóta léteznek s melyeket hazánk sem nélkülözhet sokáig anélkül, hogy szomszédjai által mindenben tulszárnyalva, a törökök példájára, pangásában enyészetnek ne induljon.

Én ily szándékkal, ezen elvekkkel lépek fel Önök előtt, polgártársaim, képviselőjelöltül. Ha Önök ezen elveket helyeselve, szavazataikat reám adják, végetlenül megtisztelve érzendem magamat Önök bizodalma által, s azon komoly eltökéléssel foglalandom el képviselői széket, hogy a belreformok, javítások zászlaját magasan fenlobogtassam.

DE-BALLAGI GÉZA

Budin $\frac{29}{XII}$ 69.

NB. Deák Ferencz „Lehet-e reformált?” című
műve tárgyában.

Ragyszász uram,

Mióh' mekkelét igéytele
munkámat megküldeni bi-
közölném. Kérem Ragyszá-
sodt azt kegyesen elfogadva
köszönetem legszébb juttatma-
ban részesíteni engem. Ki-
gyíbbelint maradtam, Ragy-
sásodnak övinté hívtelöje
is aláírtos

Holgája

Tholcsingyi János

